Tom Simoens

Wacht lopen aan de IJzer of een leger 'in beweging' ? De evolutie van de 1ste Legerdivisie in de loopgraven, 1914-1918

Universiteit Gent & Koninklijke Militaire School.
Promotoren : Luc De Vos (KMS), Bruno De Wever (U Gent) & Antoon Vrints (U Gent).

Dit proefschrift onderzocht in welke mate het Belgische leger tijdens de Eerste Wereldoorlog een leercurve doormaakte : evolueerde het, net zoals de Franse, Britse en Duitse strijdmachten naar een modern leger waarin alle krijgsmachtonderdelen (infanterie, artillerie, genie, luchtvaart...) samenwerkten ? Daarvoor bestudeerde dit proefschrift de 1ste Legerdivisie met een focus op de gevechten in de loopgraven. Het belangrijkste bronnenmateriaal was het militaire archief van het hoofdkwartier van deze eenheid.

De campagne van 1914 eiste veel van de 1ste Legerdivisie. De bewegingsoorlog legde ook heel wat pijnpunten bloot. Dat vertaalde zich in grote verliescijfers. Op drie maanden strijd verloor ze 8.000 manschappen (doden, gewonden, vermisten en krijgsgevangenen) op een getalsterkte van 18.200. Dankzij herstelde gewonden, teruggekeerde gevluchte soldaten, nieuwe dienstplichtigen en oorlogsvrijwilligers steeg de getalsterkte tot meer dan 22.000 soldaten in 1918. Tegelijk bleven de militaire verliezen tijdens de loopgravenoorlog beperkt : gemiddeld sneuvelde minder dan één soldaat per dag door oorlogsgeweld tijdens de loopgravenoorlog. Sommige officieren deden verwoede pogingen om vermijdbare militaire verliezen te voorkomen. Maar er was meer aan de hand. Het dagelijkse geweld in de loopgraven was ook beperkt in tijd en ruimte. Het slagveld kende een eigen logica waarbij de Belgen pas het vuur openden nadat de Duitsers de status-quo hadden doorbroken. Het doel van het Belgische geweld was veelal om de Duitsers het zwijgen op te leggen. Slechts af en toe kwamen de Belgen als eerste in actie, ter ondersteuning van geallieerde offensieven.

De evolutie van de 1ste Legerdivisie begon nog tijdens de bewegingsoorlog van 1914 en zette zich vier jaar lang door. Ten eerste werd het wapenarsenaal sterk uitgebreid. Het aantal mitrailleurs nam toe van 18 tot 144 terwijl het aantal kanonnen, mortieren en houwitsers steeg van 48 tot 160. Voorts kreeg ook de infanterie meer vuurkracht met 540 nieuwe machinegeweren Chauchat en geweer- en handgranaten. De invoering van deze nieuwe wapens was een lang en moeizaam proces. Ten tweede werd ook de organisatie van de 1ste Legerdivisie aangepast aan het beschikbare personeel en wapentuig. Ten derde bewoog er veel op tactisch vlak. Camouflage en dissimulatie werden standaard. De defensieve concepten evolueerden tussen 1915 en 1918 van een starre lineaire verdediging op de eerste loopgravenlinie naar een meer flexibele verdediging in diepte. Deze verdediging in diepte was een van oorsprong Duits concept waarvan de Belgen een afgezwakte versie officieel implementeerden in de eerste maanden van 1918 toen een grootschalig Duits offensief nakend leek. Op offensief vlak leerde de 1ste Legerdivisie kleinschalige patrouilles, hinderlagen en raids uitvoeren. Jaar na jaar werden die talrijker, omvangrijker en succesvoller, al betekende dat niet dat er in 1918 geen raids meer mislukten op soms stuntelige wijze.

Er was duidelijk sprake van een leerproces gekenmerkt door een toegenomen

samenwerking tussen infanterie en artillerie (de hoofdrolspelers op het slagveld), maar ook met genietroepen, vliegtuigen... Steeds meer soldaten werden specialisten (transmissietroepen, loopgraafartillerie, schijnwerpers, waarnemers, scherpschutters, grenadiers, geweergranaatschutters, Chauchatploegen...). Hierdoor startte een proces van democratisering en individualisering van de tactiek. Een soldaat moest in 1918 meedenken. Tegelijk deed de eerste hoogtechnologische apparatuur zijn intrede zoals draadloze telegrafie en afluisterapparatuur. De evolutie werd verder gekenmerkt door een wapenwedloop tussen aanval en verdediging. Daarnaast leerde de 1ste Legerdivisie ook uit haar eigen ervaringen. Via de legertop kwam ze tevens in het bezit van Britse en vooral Franse documenten, maar ook buitgemaakte Duitse instructies. De Belgische legerleiding kon in sommige dossiers zeer sturend zijn (bijvoorbeeld bij de aanleg van loopgravenlinies), maar liet de legerdivisies doorgaans verrassend veel vrijheid. Daarnaast kwam er ook vernieuwing vanuit de eenheden in de loopgraven. Voor de eenvoudige innovaties zonder grote financiële of tactische impact was de legerdivisiecommandant bepalend voor het welslagen. Generaal Louis Bernheim van de 1ste Legerdivisie ontpopte zich niet meteen tot een grote vernieuwer, maar oerconservatief was hij evenmin.

De transformatie van de 1ste Legerdivisie was een evolutie, geen revolutie. Vooral de beperkte financiële slagkracht van het Belgische leger was een rem. Er was een structureel tekort aan artilleriemunitie en bouwmaterialen. Veel ruimte voor dure technische of tactische innovaties was er niet. Bovendien hield de Koning halsstarrig vast aan een defensieve militaire strategie waarin de snelle uitbouw van een sterk Belgisch leger niet paste. Hierdoor hadden de Belgen gemiddeld een jaar achterstand op de Fransen, Britten en Duitsers, maar konden ze wel leren uit de *bleeding curves* van deze legers.